AMIR TEMURNING SIYSIY FAOLYATI

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti
Namangan filiali talabasi
Xusahboy qiz Jafaraliyeva Zarrina
Jafaraliyevnazarrina05@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada XIV asrning ikkinchi yarmi – XV asr boshlarida Markaziy Osiyoda faoliyat yuritgan Amir Temurning siyosiy faoliyati yoritiladi. Unda Amir Temurning Movarounnahrdagi siyosiy parokandalikni bartaraf etish, markazlashgan davlat barpo etish, davlat boshqaruv tizimini takomillashtirish hamda tashqi siyosiy aloqalarni rivojlantirish borasidagi faoliyati tahlil qilinadi. Shuningdek, Samarqandning davlat siyosiy markaziga aylantirilishi, harbiy-siyosiy yurishlar va diplomatik munosabatlarning Amir Temur davlatining xalqaro mavqeiga ta’siri haqida ma’lumot berildi.

KALIT SO‘ZLAR: Movarounnahr, Samarqand, markazlashgan davlat, davlat boshqaruvi, tashqi siyosat,

АННОТАЦИЯ. В данной статье рассматривается политическая деятельность Амира Темура во второй половине XIV – начале XV века. Анализируется его роль в объединении Мавераннахра, создании централизованного государства, укреплении государственной власти и развитии внешнеполитических отношений. Особое внимание уделяется превращению Самарканда в политический центр государства, военным походам и дипломатическим связям Амира Темура с другими государствами.

Ключевые слова. Амир Темур, Тимуриды, Мавераннахр, Самарканд, централизованное государство, государственное управление, внешняя политика, дипломатия.

ABSTRACT: This article examines the political activity of Amir Timur in the second half of the 14th and the beginning of the 15th centuries. It analyzes his role in the political unification of Movarounnahr, the establishment of a centralized state, the strengthening of state administration, and the development of foreign relations. Particular attention is paid to Samarkand as the political center of the state, Amir Timur's military campaigns, and his diplomatic relations with other states.

KEYWORDS: Amir Timur, Timurids, Movarounnahr, Samarkand, centralized state, state administration, foreign policy, diplomacy.1

XIV asrning ikkinchi yarmida Movarounnahr hududida murakkab siyosiy vaziyat hukm surgan. Chig‘atoy ulusining parchalanishi natijasida hududda turli siyosiy kuchlar o‘rtasidagi kurash kuchaygan. Mahalliy amirlarning o‘zaro nizolari mamlakatning siyosiy va iqtisodiy barqarorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatgan.

Ana shunday tarixiy sharoitda Amir Temur siyosiy maydonga chiqdi. U Movarounnahrdagi tarqoqlikni bartaraf etish va kuchli markazlashgan davlat barpo etish maqsadini amalga oshirishga intildi. Amir Temurning siyosiy faoliyati natijasida Samarqand markazida kuchli davlat shakllandi.

Amir Temurning siyosiy faoliyatini o‘rganish Markaziy Osiyo davlatchiligi tarixini, o‘sha davrdagi xalqaro munosabatlarni va davlat boshqaruvi tajribasini tushunishda muhim ahamiyatga

ASOSIY QISM

Amir Temurning siyosiy maydonga chiqishi Amir Temur 1336-yilda Kesh vohasida tavallud topgan. Uning yoshligi Movarounnahrda siyosiy kurashlar kuchaygan davrga to‘g‘ri kelgan. Temur dastlab mahalliy siyosiy kuchlar o‘rtasidagi kurashlarda ishtirok etib, siyosiy va harbiy tajriba orttirdi.

1360-yillarda Movarounnahrda siyosiy vaziyat yanada murakkablashdi. Amir Temur o‘zining siyosiy mavqeini asta-sekin mustahkamlab bordi. U turli siyosiy kuchlar bilan munosabat o‘rnatib, o‘z hokimiyatini kuchaytirdi. 1370-yilda Amir

1 Amir Temur. Temur tuzuklari. – Toshkent: O‘zbekiston.

Temur Samarqandda hokimiyatni qo‘lga kiritgach, Movarounnahrni markazlashtirish siyosatini amalga oshirishga kirishdi. Samarqand davlatning asosiy siyosiy markaziga aylantirildi. Markazlashgan davlat barpo etish siyosati

Amir Temur siyosiy faoliyatining asosiy yo‘nalishlaridan biri markazlashgan davlat barpo etish edi. U mahalliy amirlar o‘rtasidagi nizolarni kamaytirish va davlat hokimiyatini yagona markazga bo‘ysundirishga intildi.

Davlat hududlarida boshqaruv tizimi takomillashtirildi. Muhim lavozimlarga tajribali va ishonchli kishilar tayinlandi. Harbiy va ma’muriy boshqaruv o‘zaro bog‘liq holda olib borildi.

Amir Temur davlat boshqaruvida tartib, intizom va mas’uliyatga katta ahamiyat bergan. Uning davlat boshqaruvi haqidagi qarashlari “Temur tuzuklari” asarida aks ettirilgan. Asarda davlatni boshqarish, qo‘shin tuzilishi, amaldorlarning vazifalari va hukmdorning mas’uliyati bilan bog‘liq masalalar bayon qilingan.

Samarqandning siyosiy markaz sifatidagi o‘rni Amir Temur Samarqandni o‘z davlatining siyosiy markaziga aylantirdi. Shaharda saroylar, madrasalar, masjidlar va boshqa me’moriy inshootlar barpo etildi.

Samarqandning rivojlanishi nafaqat shaharning iqtisodiy va madaniy ahamiyatini oshirdi, balki uning xalqaro siyosiy mavqeini ham mustahkamladi. Turli mamlakatlardan elchilar Samarqandga kelgan. Shahar Amir Temur davrida davlat boshqaruvi, savdo, diplomatiya va madaniyatning muhim markazlaridan biriga aylandi. Amir Temurning tashqi siyosati Amir Temurning tashqi siyosati keng hududlarni qamrab olgan. U Movarounnahr atrofidagi hududlarda o‘z davlatining siyosiy mavqeini mustahkamlashga intildi. 2 Amir Temurning harbiy-siyosiy yurishlari Xuroson, Eron, Iroq, Kavkaz, Afg‘oniston, Hindiston va Kichik Osiyo hududlarigacha yetib bordi. Bu yurishlarning natijasida Temuriylar davlatining siyosiy ta’sir doirasi kengaydi.

2 Ahmedov B. Amir Temur. – Toshkent.

Tashqi siyosatda harbiy kuch bilan bir qatorda diplomatik aloqalardan ham foydalanilgan. Amir Temur boshqa davlatlar hukmdorlari bilan elchilar almashgan va siyosiy munosabatlar olib borgan. Amir Temur va diplomatik aloqalar

Amir Temur davrida xalqaro diplomatik munosabatlar rivojlandi. Samarqandga turli mamlakatlardan elchilar tashrif buyurgan. Amir Temurning Yevropa davlatlari bilan ham diplomatik aloqalari mavjud bo‘lgan. 1402-yilda Anqara jangida Amir Temur Usmonli sultoni Boyazid I ustidan g‘alaba qozondi. Ushbu voqeadan keyin Yevropa davlatlarining Amir Temur bilan diplomatik aloqalarga qiziqishi kuchaydi. 3

Amir Temur saroyiga Kastiliya qiroli Genrix III tomonidan yuborilgan elchi Ruy Gonsales de Klavixo Samarqandga kelgan va o‘z safar taassurotlarini yozib qoldirgan. Klavixoning qaydlari Amir Temur davridagi Samarqand va saroy hayoti haqida muhim tarixiy manbalardan biri hisoblanadi. Amir Temurning siyosiy merosi Amir Temurning siyosiy faoliyati Markaziy Osiyo tarixida uzoq davom etgan ta’sirga ega bo‘ldi. U tashkil etgan davlat keyinchalik Temuriylar sulolasi tomonidan boshqarildi. Temuriylar davrida ilm-fan, madaniyat, me’morchilik va savdo rivojlandi. Mirzo Ulug‘bek, Shohrux Mirzo, Husayn Boyqaro kabi Temuriylar hukmdorlari davlat va madaniyat tarixida muhim iz qoldirdilar.

Amir Temurning davlat boshqaruvi va harbiy-siyosiy tajribasi keyingi davr tarixida ham o‘rganilgan. Uning siyosiy faoliyati Markaziy Osiyo davlatchiligi tarixining muhim bosqichlaridan biri hisob4

Xulosa qilib aytganda, Amir Temurning siyosiy faoliyati XIV asr oxiri – XV asr boshlarida Markaziy Osiyoning siyosiy tarixida muhim o‘rin egallaydi. U Movarounnahrdagi siyosiy tarqoqlik sharoitida hokimiyatni mustahkamlab, markazlashgan davlat barpo etdi. Amir Temur davlat boshqaruvini markazlashtirish,

3 Ziyo A. O‘zbek davlatchiligi tarixi. – Toshkent

4 Azamat Ziyo. O‘zbek davlatchiligi tarixi: qadimgi davrdan Rossiya bosqiniga qadar. – Toshkent

Samarqandni siyosiy markaz sifatida rivojlantirish, harbiy kuchni mustahkamlash va xalqaro diplomatik aloqalarni kengaytirishga katta e’tibor berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati

1. Amir Temur. Temur tuzuklari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2011. akbt.tkti.uz
2. Sharafiddin Ali Yazdiy. Zafarnoma. – Toshkent: Sharq, 1997. O'zbekiston badiiy akademiyasi
3. Nizomiddin Shomiy. Zafarnoma. – Toshkent: O‘zbekiston, 1996. O'zbekiston badiiy akademiyasi
4. Ibn Arabshoh. Amir Temur tarixi. Ikki jildlik. – Toshkent: Mehnat, 1992. Toshkent: «Sharq», 2000.
5. Ahmedov B. Amir Temur. – Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1995. Modern Science and Research
6. Azamat Ziyo. O‘zbek davlatchiligi tarixi: eng qadimgi davrdan Rossiya bosqiniga qadar. – Toshkent: Sharq, 2000. Toshkent: «Sharq», 2000.
7. Klavixo R. G. Samarqandga – Amir Temur saroyiga sayohat kundaligi (1403–1406-yillar). – Toshkent: O‘zbekiston, 2010.